

፪.፮. የ«ለ» ዝርዝር እና ዘ፣ እንተ፣ እለ

ለ = ለ፣ን፣የ ለለ = እየ

የ«ለ» ዝርዝር «ለ» ን መልኩን በመቀያየር ከላይ የተለመዱትን ቅጥያዎች በመጨመር ለኔ/ለ+ እኔ- to + me /፣ ላንተ/

ለ+ አንተ - to + you/ ወዘተ በማለት የ«ለ»ን የተጠቃሽነት ጥያቄ የሚጠቁም

ዝርዝር ነው። በ ለ የሚዘረዘሩ የግእዝ ቃላት እና ጥቅማቸው እንደሚከተለው ነው።

፪.፮.፩. ለ እንደ ተጠቃሽ ተውላጠ ስም /Prepositions + to + objective pronouns/

እነ -	ሊተ /ልየ/ - ለእኔ -	to me
አንተ -	ለከ - ለአንተ -	to you
አንቲ -	ለኪ /ላንቺ -	to you
አንተሙ -	ለከሙ - ለእናንተ -	to you
አንትን -	ለከን - ለእናንተ -	to you
ንሐነ -	ለነ - ለእኛ -	to us
ውእቱ -	ሎቱ - ለእሱ -	to him
ይእቲ -	ላቲ - ለእሷ -	to her
ውእቶሙ -	ሎሙ /ሎቶሙ - ለእነሱ -	to them
ውእቶን -	ሎን /ሎቶን/ ለእነሱ -	to them

ምሳሌ፡=

ሰላም ሊተ + ሰላም ለኔ፣ ሰላም ለኔ ይኹን፣ ሰላም ለኔ ይገባል- peace to me

ሰላም ለከ - ሰላም ለአንተ፣ ሰላም ላንተ ይኹን፣ ሰላም ላንተ ይገባል- peace to you

ሰላም ለኪ - ሰላም ላንቺ፣ ሰላም ላንቺ ይኹን ሰላም ለአንቺ ይገባል- peace to you

ሰላም ለከሙ - ሰላም ለእናንተ፣ ሰላም ለእናንተ ይኹን፣ ሰላም ለእናንተ ይገባል- peace to you

ሰላም ለከን - ሰላም ለእናንተ፣ ሰላም ለእናንተ ይኹን ሰላም ለእናንተ ይገባል- peace to you

ሰላም ለነ - ሰላም ለእኛ፣ ሰላም ለእኛ ይኹን፣ ሰላም ለእኛ ይገባል- peace to us

ሰላም ሎቱ/ሎ - ሰላም ለእሱ፣ ሰላም ለእሱ ይኹን፣ ሰላም ለእሱ ይገባል- peace to him

ሰላም ላቲ - ሰላም ለእሷ፣ ሰላም ለእሷ ይኹን፣ ሰላም ለእሷ ይገባል- peace to her

ሰላም ሎሙ - ሰላም ለእነሱ፣ ሰላም ለእነሱ ይኹን፣ ሰላም ለእነሱ ይገባል- peace to them

ሰላም ሎን - ሰላም ለእነሱ፣ ሰላም ለእነሱ ይኹን፣ ሰላም ለእነሱ ይገባል - peace to them

፩. ፩. ፩. የለ ሹለተኛ ዝርዝር Verb + preposition + Objective Pronouns

ሊተ-	ልኚ	መጽአ ሊተ	- መጣልኝ
ለከ-	ልኸ	መጽአ ለከ	- መጣልኸ
ለኪ-	ልኸ	መጽአ ለኪ	- መጣልኸ
ለክሙ -	ላችኹ	መጽአ ለክሙ -	መጣላችኹ
ለክን-	ላችኹ	መጽአ ለክን	- መጣላችኹ
ለነ-	ልን	መጽአ ለነ	- መጣልን
ሎቱ -	ለት	መጽአ ሎቱ	- መጣለት
ላቲ-	ላት	መጽአ ላቲ	- መጣላት
ሎሙ -	ላቸው	መጽአ ሎሙ	- መጣላቸው
ሎን -	ላቸው	መጽአ ሎን	- መጣላቸው

ተጨማሪ ምሳሌዎች:-

ሰአለ- ለመነ

ሰአልከ- ለመንኸ ሰአል - ለምን

ሰአልኪ- ለመንኪ ሰአሊ - ለምኒ

አነ- ሰአሊ ሊተ ቅድስት ቅድስት ሆይ ለምኛልኚ

አንተ-

አንቲ-

አንትሙ-

አንትን-

ንሕነ- ሰአሊ ለነ ቅድስት - ቅድስት ሆይ ለምኛልኚ

ውእቱ - ሰአሊ ሎቱ ቅድስት - ቅድስት ሆይ ለምኛለት

ይእቲ - ሰአሊ ላቲ ቅድስት - ቅድስት ሆይ ለምኛላት

ውእቶሙ - ሰአሊ ሎሙ ቅድስት - ቅድስት ሆይ ለምኛላቸው

ውእቶን- ሰአሊ ሎን - ቅድስት ሆይ ለምኛላቸው

ማስታወሻ

አንተ በሚለውና በሌሎቹ ባዶ ቦታ የኾነው ስለማይነገርባቸው ነው።
ማለትም ሰአሊ ለከ ብንል ትርጉም ስለማይሰጠን ነው።

ተጨማሪ ምሳሌ

ወይ- ወዮ

አሌ- ወዬ

ወይ ሊተ /ልየ/ -	ወዮልኝ/ወዮ/ ለኔ	Woe to me
ወይ ለከ -	ወዮልኸ	Woe to you
ወይ ለኪ -	ወዮልኺ	Woe to you
ወይ ለከሙ -	ወዮላችኹ	Woe to you
ወይ ለክን-	ወዮላችኹ	Woe to you
ወይ ለነ -	ወዮልን	Woe to us
ወይ ሎቱ -	ወዮለት	Woe to him
ወይ ላቲ -	ወዮላት	Woe to her
ወይ ሎሙ -	ወዮላቸው	Woe to them
ወይ ሎን -	ወዮላቸው	Woe to them

እኛ አሌ፣ ወይ፣ ሰይ - እህ፣ ወዮ ይሆናሉ ይ፣ ዮ፣ ወዮው፣ ወዮው
አ-ሆይ፣ ይብላች:: እግዚእ - ጌታ፣ እግዚእ + አ - እግዚእ ጌታ ሆይ፣ አቤቱ

፩.፩.፫. «ለ» ከ «ሰ» ጋር የ«ግለት» ግስ በመሆኑ ይተረጉማል

ሰ ለከ-	አለኸ- አለኸ-	you have	ነበረኸ	you had
ሰ ሊተ-/ለእኔ/ አለኝ-		I have	ነበረኝ	I had
ሰ ለኪ -	አለኸ -	you have	ነበረኸ	you had
ሰ ለክን-	አላችኹ -	you have	ነበራችኹ	you had
ሰ ለነ-	አለን -	we have	ነበረን	we had
ሰ ሎቱ/ሎ/-	አለው -	He has	ነበረ	He had
ሰ ላቲ/ላ/-	አላት -	She has	ነበራት	She had
ሰ ሎሙ-	አላቸው -	They have	ነበራቸው	They had
ሰ ሎን-	አላቸው -	They have	ነበራቸው	They had

ከዚህ ላይ የ«ለ» ዝርዝር ያለ «ሰ» የግለት ግስ በመሆኑ ያገለግላል:: ምሳሌ:-
ሎሙ አላቸው፣ ለነ፣ አለነ፣ ለከ አለኸ፣ ለኪ አለኸ...

፩.፩.፬. ባለቤት ተውላጠ ስም /Subjective pronouns/ Reflexive pronouns/

አነ-	ሊየ/ለልየ/-	እኔ ራሴ-	I my self
አንተ-	ለሊከ-	አንተ ራስኸ-	You your self
አንቲ-	ለሊኪ -	አንቺ ራስኸ-	You your self
አንትሙ-	ለሊክሙ-	እናንተ ራሳችኹ -	You your self

አንትን -	ለሊክን-	እናንተ ራሳችሁ -	you your self
ንሕነ-	ለሊነ-	እኛ እራሳችን-	We our self
ወእቱ-	ለሊሁ-	እሱ ራሱ-	He him self
ይእቲ-	ለሊሃ -	እሷ ራሷ-	She her self
ወእቶሙ -	ለሊሆሙ-	እነሱ ራሳቸው-	They themselves
ወእቶን -	ለሊሆን -	እነሱ ራሳቸው -	They themselves

ምሳሌ:- ለሊሁ ፈጣሪን ተሰቅለ ለነ /ፈጣሪያችን እርሱ ራሱ ተሰቀለልን/
ለሊሁ እግዚአብሔር ፈጠረን /እግዚአብሔር እርሱ ራሱ ፈጠረን/
ለሊክሙ ማርታ ወአስቴር ሐርክን ኅበ ደብረ ታቦር /ማርታና አስቴር
እናንተ ራሳችሁ ወደ ደብረ ታቦር ሄዳችሁ/

፩.፩. የ«ለ» ዝርዝር ተጨማሪ ትርጉም ጠቅላላ ባለ መልኩ

ሊተ- ለእኔ፣ አለኝ፣ ኖረልኝ፣ ነበረልኝ፣ ይገባኛል፣ እኔ እኔን .
ለከ- ላንተ አለልኸ፣ ኖረልኸ፣ ነበረልኸ፣ ይገባህል፣ አንተ፣ አንተን
ለኪ- ላንቺ፣ አለሺ፣ አለልሺ፣ ኖረልሺ፣ ነበረልሺ፣ ይገባሻል፣ አንቺ፣ አንቺን
ለክሙ- ለእናንተ፣ አላችሁ፣ አለላችሁ፣ ኖረላችሁ፣ ነበረላችሁ፣ ይገባችኋል፣
እናንተ እናንተን
ለክን-ለእናንተ፣ አላችሁ፣ አለላችሁ፣ ኖረላችሁ፣ ነበረላችሁ፣ ይገባችኋል፣
እናንተ፣ እናንተን
ለነ- ለእኛ፣ አለን፣ አለልን፣ ኖረልን፣ ነበረልን፣ ይገባዋል፣ እኛ፣ እኛን
ለቱ/ለ- ለእሱ አለው፣ አለለት፣ ኖረለት ነበረለት፣ ይገባዋል፣ እሱ፣ እሱን
ላቲ- ለእሷ፣ አላት፣ አለላት፣ ኖረላት፣ ነበረላት፣ ይገባታል፣ እሷ፣ እሷን
ለሙ- ለእነርሱ፣ አላቸው፣ አለላቸው፣ ኖረላቸው፣ ነበረላቸው፣ ይገባቸዋል፣
እነሱ፣ እነሱን
ለን- ለእነሱ፣ አላቸው፣ አለላቸው፣ ኖረላቸው፣ ነበረላቸው፣ ይገባቸዋል፣
እነሱ፣ እነሱን

ሌላው ዝርዝር

ለቱ/ለ- ኖረው፣ ነበረው፣ አለው፣ ይኖረው ነበር፣ ይኖረዋል፣ ይኖረው ይሆናል።
ሊተ- ኖረኝ፣ ነበረኝ አለኝ፣ ይኖረኝ ነበር፣ ይኖረኛል፣ ይኖረኝ ይኸናል፣
ለሎችም እንዲሁ ይዘረዘራሉ።

ምሳሌ:-

ለከ ስብሐት- ምስጋና ላንተ/ ይገባል፤ ይኹን/

ለኪ ስብሐት- ምስጋና ላንቺ /ይገባል/፤ ይኹን/

ሎቱ ስብሐት- ምስጋና ለእሱ /ይገባል፤ ይኹን/

ለ«ለ» ፊደል ጥቅም፤

፩. ለ = ላ፤

ምሳሌ:- ስብሐት ለእግዚአብሔር = ምስጋና ለእግዚአብሔር

= ምስጋና ለእግዚአብሔር ይገባል፤ ይኹን

፪. ለ = ን፡ለ = ን ተብሎ ሲፈታ ተሳቢ ይባላል።

በግስ ጊዜ

ስብሐ- አመሰግን፤-አክበረ፤ ይሌ- አለ

- ስብሐዎ ለእግዚአብሔር = እግዚአብሔርን አመሰግኑት።
- አክብርዎ ለቤተክርስቲያን - ቤተ ክርስቲያንን አክብሯት።
- ይሌዎ አይሁድ ለኢየሱስ - አይሁድ ኢየሱስን /ለኢየሱስ/ አሉት። ይኸ አካሄድ ዝርዝር ይባላል።

፫. ለ = የ፤ ላ፤ ን፤ /የለ ተጠቃሺነትና ተሳቢነት በዝርዝር ጊዜ/

በዕም ጊዜ፤

ወልድ- ልጅ

ምሳሌ- ወልዳ ለማርያም - ለማርያም ልጅ

- የማርያም ልጅ/ን/

- የማርያምን ልጅ

ወልዱ ለአዳም - ለአዳም ልጅ

- የአዳም ልጅ

ግስታወሻ በ«ለ» ሲያያዙ የሚዘረዘር ወይም በአገናዛቢ የሚነገር መኾኑን ያስተውሉ። ወይም ለአንስታይ የወልድ የመጨረሻ ፊደል ሳድስ ወደ ራብዕ ለተባዕታይ የወልድ መጨረሻ ፊደል ሳድስ ወደ ካዕብ መለወጡን ያስተውሉ። በአጠቃላይ ለ = የ፤ ን፤ ዘ፤ ተ፤ ወደ፤ አዳማቂ፤ ተቀባይ፤ አቀብሎ፤ ሸሺ፤ ላይ፤ በ፤ ስለ፤ መኾን ይችላል።

፪.፮. አያያዢ / Congunction/

ሀ. ወ - እና /and as well as/

ለ. አው - ወይም /or/either/

ወሚመ /ወይምና ወይስ/ either or/

ሐ. ዳዕሙ፣ አላ፣ ባሕቱ - ነገር ግን /but/however/

፩. ወ = እና፣ ም፡፡

ወ በፊደልነትም ያገለግላል፡፡ አጫፋሪ፣ ከፋይ ነው፡፡

ሀ. ሹለት ስሞችን ሲያያይዝ ወ = ና ይኾናል፡፡

ማርያም ወማርታ - ማርያምና ማርታ -

አዳም ወሔዋን - አዳምና ሔዋን -

ኢትዮጵያ ወግብፅ - ኢትዮጵያና ግብፅ -

ለ. ሦስት ስሞችን ሲያያዝ - ወ፣ ም

አብርሃም ወ ያዕቆብ ወይስሐቅ - አብርሃም እና ያዕቆብ ወይስሐቅም

ሐ. በሹለት ግሶች = ወ = ም

በልዑ ወሰትየ - በላ ጠጣም -

፪. ወ = ጠቅላይ

ጠቅላይ ስንል ስሞችን በአንድ ላይ ሲገልፅ ነው፡፡

ምሳሌ፡- በስመ አብ ወወልድ ወመንፈስ ቅዱስ አሐዱ አምላክ

በአብ በወልድ በመንፈስ ቅዱስ ስም

፫. ወ = ቦዝ

በዚኽ ጊዜ ወ ከመጀመሪያው ግስ ጋር ይፈታል፡፡

ጎደጎ - ተወ

ቸልታ - ወጎደጎ ግብር - ሥራውን ትቶ

ዘተረስዐ - ሐመ ወሞተ - ታሞ ሞተ

፬. ወ = ውጥን ጨራሽ፡፡ ማለት እንደ ግስ በወ የተያያዙ ስሞችን በአንድ ጊዜ

በእኩል ተሰቅለ ጴጥሮስ ወከማሁ እንድርያስ፣ ሰማይ ወምድር የገልፍ

፭. ወ = ከ፣ ና /በቁጥር ጊዜ/

ዐሠርቱ ወእርባዕቱ - ዐሥር ከዐራት፣ ዐሥርና ዐራት፣ ዐሥራ ዐራት

፮. ወ = በ ጊዜ /በቦዝ አንቀጽ ጊዜ/

ጸብሐ - ነጋ

ወጸቢሐ = በነጋ ጊዜ

፩. ወ = ስንኳ /ከአሉታ ጋር = ከኢ ጋር/

ኢወሀበ ርስተ ወኢመጠነ ምክያደ እግር ርስትን አልሰጠም፤ የእግር መረገጫ ያኽል እንኳን

፪. ወ = ግን፤ እንጂ / ከ ኢ ጋር/ ከብረ ማትያስ ወኢከበረ ይሁዳ

ማትያስ ከበረ ይሁዳ ግን አልከበረም

ማትያስ እንጂ ይሁዳ አልከበረም

በልዑ ወኢሰትየ - በላ እንጂ አልጠጣም

፫. ወ = ፍጹም። ሁለት ግሶች ተመሳሳይ ኾነው በወ ሲያያዙ ወ የነገሩን መጠንከር /ፍጹምነት/ ያመለክታል።

ተሰብአ - ሰው ኾነ

ተሠገወ - ሰው ኾነ

ተሰብአ ወተሠገወ /ፈጽሞ ሰው ኾነ/ በተዋሕዶ

ወ = አዳማቂ። አዳማቂ በቃል ላይ እየተጨመረ ለቃሉ /ለቃላቱ/ ውበትን ከማላበስ ወይም ከማድመቅ በስተቀር ትርጉሙን አይለውጠውም።

ሰምአ - ሰማ ነገረ - ተናገረ

ስምአኒ ወእንግርክ - ሰማኝ ልንገርኽ

ወ = ሂ፤ ኒ፤ ዓዲ /እና፤ ም፤ ገና/

ወ = ና፤ ም፤ ውጥን፤ ግን፤ ስንኳ፤ ሰ፤ ለ፤ ላ፤ ለ፤ ል፤ በ፤ ባ፤ ሰ፤ ሳ፤ የ፤

እንደ፤ እንጂ፤ ማ፤ ጋራ፤ ጊዜ፤ ላ፤ በኋላ፤ ዙተረስዐ፤ ቸልታ፤ አኃዝ ጠቅላይ፤ ፈጽሞ።

አጠቃላይ ወ ሃያ ሰባት ትርጉምን እንደአግባቡ ይሰጠናል።

ለ. አው = ወይ /ወይም/

አመተ ማርያም አው ገ/ማርያም፤ አመተ ማርያም ወይም ገብረ ማርያም

አንበሳ ወሚመ ከራድዮን - አንበሳ ወይስ ከራድዮን?

ሚመ ብዙውን ጊዜ ወይስ የሚለውን ትርጉም የሚይዝና ጥያቄን

የሚያመለክት ነው። አው፤ ዮጊ፤ ሚመ፤ አመ፤ አኮ፤ ሶበ ወይ/ወይም የሚለውን ትርጉም እንደ አገባባቸው ሊያስገኙ ይችላሉ።

ሐ. ዳዕሙ፤ አላ፤ ባሕቱ - ነገር ግን

በውጤት አመልካች ተውሳክ ግስ ጊዜ ተመልክተናል።

ሌሎች፡- ክልኢሆሙ/ሆን - ኹለታቸው

በአሉታ = ኢ ወ/ኢ ዳዊት - ኢ ... ሰሎሞን ወኢ... ዳዊት

ምልማጅ / መልመኛ/

ወልድ ገብ ወልድ ገብ

1. ግርግጥ ግርግጥ እና ስሉም ወደ የርዳኝነት ገጽ

1. በሚካኤል፣ በገብርኤል እና በፋፋይል ቀን

1. የሰፍ ወደ ግብፅ ተሰደደ ቤቱንም ተወ

1. ዐሥራ ዐራት ዓመቱ ነው

1. ሳውስ-ሰ ከበረ። ዴሞስ ግን አልከበረም

1. ዘላኛ ወይስ ዘማሪ?

1. እንበላ ወይስ ከራድዮ?

1. አምላክ ሆይ ማረን እንጂ

1. ዐለማዊ ወይስ መንፈሳዊ?

1. ሰማያዊ ወይስ ምድራዊ?

1. አመነ እንጂ አልረረም

1. ሰማይና ምድር ያልፋል ቃሉ ግን አያልፍም

ጥያቄ

ገብረ - ቤት /የቤት ሥራ/

ገረዩ - መረጠ

ገረዩ - ምረጥ

ገረዩ - መረጠ

ገረ - ምረጥ

ገረ /ገረዩ/

1. ስላም _____ አገወደ

አ. ሰከሙ

በ. ሰከን

ገ. ሰከ

ደ. ሰ-ሙ

1. ስላም _____ እንደ ገብግጥ ገብላል ። እንደ /እየ ገብላል እንደሚለን፡፡

አ. ሰከ

በ. ሰከ

ገ. ሰከሙ

ደ. ሰከ

ሀ. ሰ-ቱ

ወ. ሰከ

1. አሴ - አ ሰብአ ሰዶም

አ. ሰከ

በ. ሰከ

ገ. ሰከሙ

ደ. ሰ-ሙ

ሀ. ሰ-ቱ

ወ. አልቦ መልስ

፩. እነ _____ ሐርኩ ገበ ደብረ ታቦር

አ. ለልዩ

በ. ለሊክ

ገ. ለሊክሙ

ደ. ለሊነ

፪. _____ ሕይወት በቤተክርስቲያን

አ. ለነ

በ. ሊተ

ገ. ሎቱ

፫. ኦ ማርያም _____ ድንኳኑ ኩሉ ዐለም

አ. ብክ

በ. ብክሙ

ገ. ብነ

ደ. ብኪ

፬. ውሉድ _____ ቤተክርስቲያን ሐሩ ገበ ቤተትምህርት ዘለንበት

አ. ለ

በ. እለ

ገ. ዘ

ደ. እንተ

ሀ. በወገ

፭. እለ /እነ/ መኑ ውለቶሙ _____ ሐሩ ገበ መካነ

ኢየሱስ ዘጎንደር

አ. እንተ

በ. ወ

ገ. ዘ

ደ. ለ

ሀ. አወገ

፮. ደራርቱ _____ ኢትዮጵያ ርፀት በመርሕበ ባርሲሎና

አ. ዘ

በ. እንተ

ገ. እለ

ደ. ወ

ሀ. አወበ

፯. ዝንቱ መልበስ ውለቱ መልበስ _____ ከረምት

አ. እለ

በ. ለ

ገ. ገበ

ደ. እንተ

ሀ. አልበ መልስ

፲. ወልጥ ገበ ልሳነ ግእዝ

፩. ለባቴ ውዳሴ ማርያም አመጣልኝ። አምጽአ /አመጣ/

፪. የኔ ልጅ ቡሩክ ነው

፫. ይኸች ልጅ የለንበት ተማሪ ናት

፬. እኔና ወለተ ማርያም ወደ ግሸን ጌድን

፭. ከአምላክ የተገኘ አምላክ

፮. እግዚአብሔር ገይል ነው

፯. ይኸ ቃል የግእዝ ቃል ነው

፰. መድኃኔዐለም በጎለጎታ ተቀበረ

፱. እግዚአብሔር ሕይወቴን ይባርክልኝ /ይባርክ = ይባርክ/

፲. ለአባቶቻችን አምላክ ምስጋና ይኹን

፲፩. መድኃኔዐለም ለእኛ ተሰቀለ

የግበ ቃላት

፩. ነበረ

፲፮. ቦላ

፪. አርመመ

፲፯. ነቀወ

፫. ኖመ

፲፰. ገፍዐ

፬. ተፈሥሐ	፲፱. ገልቀ
፭. ሰአለ	፳. ፈትሐ
፮. ሐረ	፳፩. ከረመ
፯. በከዩ	፳፪. ወዐለ
፰. ተለወ	፳፫. ነጻረ
፱. ኮነ	፳፬. መሐረ
፲. ፈተወ	፳፭. መሀረ
፲፩. አእመረ	፳፮. ደረሰ
፲፪. ሰከበ	፳፯. ተከወሰ
፲፫. ገብረ	፳፰. አስሐወ
፲፬. ከበበ	፳፱. ተዋነዩ
፲፭. አተወ	

ተስማሚ ቃላት

፩. ከመ	፯. እም	፲፩. ዝንቱ
፪. እለ	፰. ወ	፲፪. ዛቲ
፫. ምስለ	፱. ዝዩ	፲፫. ውእቱ
፬. ጥቀ	፲፱. ዘ	
፭. በእንተ	፲. እለ	

ሌሎች ቃላት

፩. ገብር	፯. ደወል	፲፩. ተማሃሪ
፪. አመት	፮. መርሶ	፲፪. መጽሐት
፫. እድ	፳. ረድእ	፲፫. ጠያር
፬. ላሕም	፱. ቤተ ላሕ	፲፬. አሣዕን
፭. ትዕይንት	፲. መጥቅዕ	፲፭. ሣጹን
		፲፮. ክታብ

፪፰. ዘ፣ እንተ፣ እለ ዩ /of, 's/

ዘ፣ እንተ፣ እለ፣ ትርጉማቸው ዩ ሲኾን በአገባብ ጊዜ ግን አንድነትና ልዩነት አላቸው። ዘ እና እለ ለብዙ ቁጥር—

አዋልድ ዘ /እለ/ኢትዮጵያ/ የኢትዮጵያ ቤት ልጆች/

ዘ ለነጠላና ለብዙ ቁጥር— ወለት ዘኢትዮጵያ፣ አዋልድ ዘኢትዮጵያ፣

እንተ ለነጠላ ብቻ— ወለት እንተ ኢትዮጵያ

እለ ለብዙ ቁጥር ብቻ ያገለግላል። አዋልድ እለ ኢትዮጵያ በግሰ ጊዜም ዝኒ ከማሁ /እንዲኹ/ ነው።

ሐረ = ሄደ

ወልድ ዘሐረ = የሄደ ልጅ

አዋልድ እለ /ዘ/ ሐራ = የኼዱ ሴት ልጆች

ወለት እንተ ሐረት - የኼደች ሴት ልጅ

፩.፩. ዘ

ዘ = «የ» የሚል ትርጉም ብቻ ሳይኾን የተለያዩ ትርጉሞችን በመያዝ በግእዝ ቋንቋ ሰዋሰው ውስጥ እንደሚከተለው ያገለግላል።

ሀ. አገናዛቢ /possessive/

ለ. አያያዢ ወይም ተዛማጅ ተውላጠ ስም /relative pronouns/

ሐ. ነባር አንቀጽ /verb to be/

መ. መስተአምር /articles/

ሠ. ቅጽል /adjective/

ሀ. አገናዛቢ /possessive/

ከዚኽ ላይ ዘ፣ የ /of, 's/ በመኾን የሚያገለግል ሲኾን «የ» ማንነትን ለማመልከት መሐል ላይ ፣ መጀመሪያ ላይ እየገባ ያገለግላል።

ዘ መሐል ላይ ሲገባ

ዘ መጀመሪያ ላይ ሲገባ

በተያዘሉ ሲገባ

በሰላተካ ትርጉም

ሐመር ዘኖን

ዘኖን ሐመር

ሐመረ ኖን

ሐመሩ ለኖን የኖን

መርከብ/ቡ/

ወልድ ዘ ማርያም

ዘማርያም ወልድ

ወልደ ማርያም

ወልዳ ለማርያም

የማርያም ልጅ- /ልጁ/

ወዳሴ ዘማርያም

ዘማርያም ወዳሴ

ወዳሴ ማርያም ወዳሴሃ ለማርያም

የማርያም- ወዳሴ /ወዳሴዋ/

ማስታወሻ፡-

ሀ. ዘኖን ሐመር በማለት ፈንታ ዘሐመር ኖን ብንለው ሰዋሰውን ወይም ትርጉሙን ያዛባብናል።

ለ. ሐመሩ፣ ወልዳ የሚለው አገናዛቢ መኾኑን ያስተውሉ /አገናዛቢን ተመልከቱ። ስለኾነም ቃላት በለ ሲያያዙ የሚዘረዘሩ ወይም በአገናዛቢ የሚነገሩ መኾናቸውን አስተውሉ። ወይም ለአንስታይ የወልድ የመጨረሻ ሳድስ ወደ ራብዕ ለተባዕታይ የሐመር የመጨረሻ ፊደል ሳድስ ወደ ካዕብ መለወጡን አስተውሉ። ምሳሌ ወልዳ ለማርያም፣ ሐመሩ ለኖን

ሐ. ዘ መጀመርያ ላይ ሲገባ ዘርፍ ደፊ፣ መሐል ላይ ሲገባ ዘርፍ አያያዥ በመባል ይታወቃል።

ሞላሌ፡-

ዘኖኅ ሐመር ዘዮሴፍ ማኅደር ሲል ዘርፍ ደፊ ሲኾን ብኩርና ዘያዕቆብ ክህነት ዘሌዊ ደግሞ ዘርፍ አያያዢ ይሆናሉ።

በንባብ ሲገለጽ ብኩርና ያዕቆብ /የያዕቆብ ብኩርና ክህነተ ሌዊ /የሌዊ ክህነት/ ተብሎ ሊነበብ ይችላል።

መ. በትርጉም አይለያዩም፡-

ጎበ = ወደ፣ ትካት = ጥንት፣ መንበር = ቦታ፣ ወንበር፣ መኖሪያ፣ መቀመጫ ጎበ ዘትካት መንበር = ጎበ መንበረ ትካት ይኾናል።

«ዘ» በዚህ ጊዜ ጠምዛዢ ይባላል ጎበ ዘትካት መንበር ሲል መንበር ቦታውን ለቆ የዘን ቦታ ይወርሳል፤ ትርጉሙ የጥንት መንበር ማለት ነው። ስለዚህ ወደ ጥንት መንበር ማለት ብለህ ተርጉም። በሌላ አጻጻፍ ጎበ መንበረ ትካት ማለት ነው።

❖ የቃሉ መጨረሻ ፊደል ሳድስ ከኾነ ወደ ግእዝ መለወጥ አለበት።
 ወልድ - ወልደ - ወልደ ማርያም
 ምድር - ምድረ - ምድረ አስራኤል

- ፩. ግእዝ - ሐመረ ኖኅ
- ፪. ራብዕ - አንበሳ - አንበሳ ገዳም
- ፫. ኃምስ - ውዳሴ - ውዳሴ ማርያም
- ፬. ሳብዕ - ከበሮ - ከበሮ ማኅሌት

በተራ ቁጥር ፩. ሐመር ወደ ሐመረ ስለተለወጠ ሐመረ ብለን ዘን ማስገባት እንችልም።

በተራ ቁጥር ፪፣ ፫፣ እና ፬ ግን ዘን መሐል ላይ ማስገባትም አለማስገባትም ይቻላል።

አንበሳ ዘገዳም በማለት ፈንታ አንበሳ ገዳም፣ ከበሮ ዘማኅሌት በማለት ፈንታ ከበሮ ማኅሌት፣ ውዳሴ ዘማርያም በማለት ፈንታ ውዳሴ ማርያም ማለት ይቻላል።

የተናባቢ ደንብ

- ፩. ሳድስ ወደ ግእዝ - ወልድ - ወልደ
- ፪. ሣልስ ወደ ኃምስ - ክይሲ - ክይሴ
- ፫. ራብዕ ራቡን ይችላል ሠረገላ - ሠረገላ

፩. ኃምስ ራሱን ይችላል - ውዳሴ - ውዳሴ

፪. ሳብዕ ራሱን ይችላል - ዶርሆ - ዶርሆ

፫. ግእዝ ራሱን ይችላል

፬. ካዕብ ወደ ሳብዕ ያለዚያ አይመችም - ቤቱ - ..ቤቱ.. ብሎ ይያያዛል።

ማስታወሻ:- ለአገናዛቢ ተውላጦች ዚአየ፣ እንቲአየ፣ እሊአየ ላልናቸው መሠረታቸው ዘ፣ እንተ፣ እለ ናቸው።

• ቃላት ሲናበቡ ..ከ.. ለ..፣ ወደ..፣ ..ያ..ን የሚባሉ መስተአምሮች ያወጣሉ።

ለምሳሌ:- ን ሲኸን ፍኖተ ትምህርት /የ/ ትምህርት መንገድን፣ በትምህርት መንገድ... ማለት ይቻላል።

ለ. አያያዢ ወይም ተዛማጅ ተውላጠ ስም /Relative pronouns/

አያያዢ ተውላጠ ስም የሚባለው አያያዢ ወይም ተዛማጅ ተውላጠ ስም ራሱን ከሌሎች የተውላጠ ስም ሞያዎች ለይቶ ከግሱ ጋር በመጓዝ ግሱን እንዳያስር ሲያደርግ ነው። ይኸም ዐረፍተ ነገሩን ንዑስ ዐረፍተ ነገር /clause/ ያሰኝዋል። የሚገለጸውም ከግስ ጋር ነው።

ምሳሌ:- ዘ- /who, which, that/

ወልድ ዘመጽአ = የመጣ /ው/ ልጅ - /The son who came/

ንጉሥ ዘተወልደ- የተወለደ/ው/ ንጉሥ /The king who has been born/

ሲስብ /ገ/ ን ሲያስተካክል/ - ለን ሲጨምር

ለዘ /whom/

ለዘ ተወልደ - ለተወለደው፣ የተወለደውን፣

ሐ. ነባር አንቀጽ /Verb (to) be/

ከዚኸ ላይ ዘ = ነው፣ ናት፣ ናቸው፣ ነኝ ወዘተ ተብሎ ይተረጎማል። በዚኸ ጊዜ

ዘ = የ + ነው፣ ናት... ወዘተ ሊኸን ይችላል።

ምሳሌ:-

ዘመጽአ:- የመጣ /ው/ ነው።

ዘተሰቅለ:- የተሰቀለ /ው/ ነው።

ዘኢትዮጵያ:- የኢትዮጵያ ነው፣ ናት፣ ናቸው...

ዘሚካኤል:- የሚካኤል ነው፣ ናት፣ ነን፣ ናቸው...

ዘለከ:- ያንተ /ው/ ነው፣ ናት፣ ነን፣ ነኝ ወዘተ...

ዘለኪ:- ያንቺ /ው/ ነው፣ ናት፣ ነን፣ ነኝ...

ከዚኸ ላይ «ዘ»ን ቅጽል ልንለው እንችላለን።

መ. መስተአምር /Article/

መስተአምር ባለቤቱን መገለጹን እና አለመገለጹን ወይም ቀድሞ መታወቁን እና አለመታወቁን የሚጠቁም የቋንቋ ሥርዐት ሞያ ነው። በእንግሊዘኛው An, A, The ናቸው። An እና A ባለቤቱ ካሁን በፊት አለመገለጹን ሲጠቁሙ The ግን ባለቤቱን ቀድሞ መገለጹን ወይም መታወቁን ይጠቁማል። The = አ /ው/

H = The = አ /ው/ = ወ+አ = ወ

ምሳሌ፡-

Hመጽአ = የመጣው

Hሐርኪ = የሄድሽው

Hለከ = ያንተው

Hለኪ = ያንቺው

H = a, an /አንድ/

ሠ. ቅጽል /Adjective/:- H ከላይ ባየናቸው መንገድ እንደ ቅጽል ኾኖ ያገለግላል።

Hተሰቀለ = የተሰቀለው = የተሰቀለ የኾነው ተብሎም ይተረጎማል።

H = ቅጽል ማለት ነው።

Hቂሣርያ = የቂሣርያው፣ የቂሣርያ የኾነው፣ ቂሣርያዊው

Hኢትዮጵያ = የኢትዮጵያው፣ የኢትዮጵያ /ሰው/ የኾነው፣ ኢትዮጵያዊው

H + ውላቱ = ይኸው /ያውም - ነው፣ የኾነው ነው ተብሎ ይተረጎማል።

Hውላቱ አምላክ = ያውም ወይም ያም አምላክ ነው /አምላክ የኾነው ነው/

«ያ አምላክ ነው።» «ይህም አምላክ ነው።»

ከዚህ ላይ፡-

፩. H በራሱ ጊዜ ቃላትን ሊያወጣ ይቻለዋል።

Hሚካኤል፡- የሚካኤል ሱሌ፣ አገልጋይ፣ ወዳጅ... ተብሎ ሊተረጎም ይቻላል።

፪. H በቅጽል ውስጥ ውላቱን ሊያወጣ ይቻለዋል። ማለት ውስጠ ዘ = ውላቱ።

ቅዱስ = የተቀደሰ፣ የተለየ

ቅዱስ የሚለው ቃል ስምን የሚያገላምስ ቅጽል ሲኾን፡-

ቅዱስ እግዚአብሔር = እግዚአብሔር ቅዱስ ነው። ቅዱስ የኾነ እግዚአብሔር።

ቅድስት ማርያም = ማርያም ቅድስት ናት። ቅድስት የኾነች ማርያም።

ማስታወሻ፡- ውላቱ «አልቦቱ መካን» ነው። ማለት ውላቱ በየቦታው ነው፤ ነክ፣ ነሺ፣ ናት... ወዘተ እየተባለ እንደእየ አገላለጽ ይተረጎማል።

ምሳሌ፡- እግዚአብሔር እም = እግዚአብሔር እናት ነው።

ማርያም ኪሩቤል = ማርያም ኪሩቤል ናት።

ኢትዮጵያ ኢየሩሳሌም = ኢትዮጵያ ኢየሩሳሌም ናት።

ማርያም ፊደል = ማርያም ፊደል ናት።

የዘ ተጨማሪ ትርጉም ከሌሎች ቃላት /ፈጽላት/ ጋር እና ብቻውን፤

ሀ. ዘ = ያ፤ የ

ሞላል ዘበ = ያለው

ለ. ዘበ = ያለ፤ ያሉ፤ ያላችሁ...። ዘበ = ህሉ /አላ/ - ዘህሉ ያለ

ሞላል አቡነ ዘበሰማያት - በሰማያት ያለ

ሐ. ለዘ = ላ፤ ለ

ሞላል አብልዐን = አበጣን

ለዘአብልዐን = ላበጣን

ለዘተወልደ = ለተወለደው /ለ = ን ሊኾን የተወለደውን ተብሎ ይፈታል/

ከዚኸ ላይ ዘ ቀጥተኛ ትርጉሙ ላ፤ ለ ነው ማለታችን አይደለም ከለ ጋር መገሉን ለመጠቀም እንጂ።

መ. ዘ = አዳማቂ = አዳማቂ ማለት ቃሉ /ፈጽላ/ ከሌለው ቃል ላይ ተደምር የሌለውን ቃል ትርጉሙን ላይተይር የገባቡን ዘይቤ ለማድመት ሊጨመር ነው።

ዘምስለ = ጋር

ዘእንበለ = ያለ

ምስለ = ጋር

እንበለ = ያለ

ለ. ዘዘ = የየ፤ እየ፤ እየታሉ፤ ልዩ ልዩ

ዘዘዚአሁ፡- የየራሱ /የየራሱን/ ዘዘዚአሁ፡- = የየራሳችሁ

ምሳሌ፡- ዘዘዚአሁ ጸጋሁ = ጸጋው ልዩ ልዩ ነው።

ረ. ዘ + ለለ = የእየ

ለለ = እየ

ዘለለ = የእየ

ዘለለ አለትነ = የእየ አለታችን

ሠ. ዘ + ይእቲ - ይቺ ናት

ዘ + ዝንቱ - የዚኸ ነው

እንተ ይእቲ - ይቺ /ው/ ናት

ሸ. $H\lambda^{\circ} = h... \text{ የተገኘ}$

ምሳሌ ብርሃን $H\lambda^{\circ}$ ብርሃን - ከብርሃን የተገኘ ብርሃን (ነው)

• $H = \text{የ}::$ ተገኝ ያሰባለው እም ነው:: ነገር ግን H ፣ እም አንድ ላይ መነበብ አለባቸው

ቀ. $H\mu\lambda\text{የ } H\mu\lambda h \text{ } H\mu\lambda h\mu \text{ } H\mu\lambda h\gamma \text{ } H\mu\lambda h\text{ሙ}... \text{ የእኔ/የኔን/}$
 $\text{ያንተ/ን/ } \text{ያንቺ/ን/ } \text{የእኛ /ን/ } \text{የእሱ/ን/ } \text{የእሷ/ን/ } \text{የእናንተ/ን/}$

• ይኸ የዘ ዝርዝር ይባላል /ነው:: $H\lambda\text{የ} = \lambda\text{ኔ}፣$ እኔን የነበረውን ዘን ጨምረንበት ነው::

በ. $H = \lambda + \text{ም} ፣$ ኛ

ምሳሌ:- $H\text{ጋኔን} = \text{ጋኔናም}$

ተ. $H\acute{\alpha} = \text{የ}... ግን::$ እምዘ፣ በዘ = እንደ

ምሳሌ:- $H\acute{\alpha}$ ይዜሙ ለሊሁ በሥጋሁ ይኡበስ

/የሚሰስን ሰው ግን በሥጋው/ በሚስቱ ላይ ይበድላል:: እምዘ
 $\acute{\alpha}\Delta\theta = \text{እንደበላ በዘገብረ} = \text{እንደሠራ}::$

ነ. $Hh\text{መ} = \text{የመሰለ}$

ወመት መሐሪ ዘከማከ = አንተን የመሰለ /እንዳንተ ያለ/መሐሪ /ይቅርባይ/
 ማን አለ/ነው/ን::

ኘ. $H + \text{ኒ} = \text{ይኸንም}$

ከንባብ ጋር ተጨማሪ አተረጓጉሙ::

• ማዕደ ዘአብርሃም ቤት = ማዕደ ቤተ አብርሃም = የአብርሃም ቤት ምግብ

ለማጠቃለል:-

ሀ. አስ እንደ ዘ ኾኖ በበዙ ቁጥር ያገለግላል::

ለ. አንቷ በነጠላ ቁጥር እንደ ዘ ኾኖ ማገልገል ይችላል:: በበዙ ቁጥር ግን አያገለግልም:: አንቷ በዙውን ጊዜ በአንስታይ ጾታ አገልግሎቱ ይታወቃል:: ዘ፣ እንተ፣ እለ፣ ለ የተባሉት እነዚህ አገባቦች ዘርፍ አያያዢ ይባላሉ:: ከ«ለ» ውጭ ያሉት ሦስቱ ዘርፍ ደፊ ሊኾኑ ይችላሉ:: የዘርፍ ደፊም ኾነ የዘርፍ አያያዢ ዓላማ «የ» የሚል ትርጉምን ለማምጣት ነው::

ምሳሌ፦

በ«ለ» ሲገኝ
ወልዳ ለማርያም

በ«ዘ» ሲገኝ
ወልድ ዘማርያም

በተናባቢ ሲገኝ
ወልደ ማርያም
/የማርያም ልጅ/

በተናባቢ ጊዜ የተናባቢው መሪ የሚኾነው ቃል መድረሻው ሳድስ እንደኾነ /ወልድ/ ሳድሱ ወደ ገለገ ይለወጣል። ይኸን ሕግ ከተሳቢ ሕግ የለየው ተሳቢው የሚሳሳ ጽምጽ ሲኖረው የተናባቢው መሪ የሚነሣ ድምጽ የሌለው በመኾኑ ነው። የተናባቢው መሪና ዘርፍ እንደ አንድ ቃል አብረው መነበብ አለባቸው። በተናባቢ ጊዜ ዘርፉ ምንም ለውጥ አይደርስበትም።

፩. አብርሃም ብእሴ እግዚአብሔር ውእቱ
መኑ ውእቱ ጸሐፊ ትእዛዝ ዘንጉሥ

፪. ሕግ፦ በተናባቢ ጊዜ የተናባቢው መሪ የሚኾነው ቃል መድረሻው ሣልስ እንደኾነ

ብእሴ፣ ጸሐፊ፣ ወራሲ፣ ቀታሊ፣ ሰባኪ ወዘተ

፫. ሕግ፦ ሌሎች ቃላት የተናባቢ መሪ ሲኾኑ ምንም ዐይነት ለውጥ አይደርስባቸውም።

አናባቢ

ደብተራ ዘአሪት
ሠረገላ ዘኤልያስ
ዝማሬ ዘመላእክት
ውዳሴ ዘማርያም
ዶርሆ ዘመስተገብር
ከበሮ ዘማገሌት

ደብተራ አሪት
ሠረገላ ኤልያስ
ዝማሬ መላእክት
ውዳሴ ማርያም
ዶርሆ መስተገብር
ከበሮ ማገሌት

ዘርፍ አያያዢ

ወልድ ዘዮሐንስ
ቤት ዘአቡዩ ዐቢይ ውእቱ

ዘርፍ ደፊ

ዘዮሐንስ ወልድ ትጉጎ ውእቱ
ዘአቡዩ ቤት ዐቢይ ውእቱ

ዘርፍ አያያዦች በለም ላይ

ምሳሌ፦ ወልድ ዘአቡነ እጉነ ውእቱ
እም እንተ ያዕቆብ
አንት እለ ዚአየ ሠናያት አማንቱ
አንት እለ ይሁዳ የሐውራ ውስተ ቤተ ምክራብ
አገው ዘ ዮሴፍ ፈያታውያን ውእቶሙ

ግስ ላይ

ተባባታይ ነጠላ

በዚኸ ጊዜ ጾታና ቁጥሩ እንደ ላይኛው ይጠበቃል /አገባቦቹ ዘ፣ እንተ፣ እለ/ የሚያርፋበት ግስ ግን ኹል ጊዜም ቀዳማይ አንቀጽ ወይም ካልካይ አንቀጽ መሽን አለበት፤ ሌሎች አንቀጾች ላይም አያርፉም።

ወልድ ዘ፣ ወልድ ዘመጽአ፣ ወልድ ዘሞተ፣ ወልድ ዘይመጽአ፣ ወልድ ዘይመውት

ቤት ዘ፣ ቤት ዘተሐንጽ፣ ቤት ዘይትሐንጽ

አብ ዘ፣ አብ ዘመሀረ ወንጌለ፣ አብ ዘይደሉ

እጉ ዘ፣ እጉ ዘያፈቅር እጉሆ፣ እጉ ዘይሚሀር

አንስታይ ነጠላ

ወለት ፩. እንተ፣ ወለተ እንተ ፈርሀት፣ ወለት እንተ ትሥሕቅ

፪. ዘ፣ ወለት ዘፈርሀት፣ ወለት ዘትሥሕቅ

አዋልድ ፩. እለ፣ አዋልድ እለ ይዘፍና፣ አዋልድ እለይወንያ

፪. ዘ፣ አዋልድ ዘይዘፍና፣ አዋልድ ዘይገብራ

ማስታወሻ

ሀ. «ዘ» የምንጠቀመው ለነጠላና ለብዙ ቁጥር ሲሽን፣ «እንተ» ግን ለነጠላ ቁጥር እንጂ ለብዙ አንጠቀምበትም። «እለ» ደግሞ ለነጠላ ቁጥር አይሆንም።

ለ. «ለ»ብዙ ጊዜ የሚያገለግለው በተጠቃሽነት ነው።

ምሳሌ፡ ቤታ ለሰሎሜ

ወልዱ ለአዳም

ዘ. . . ውእቱ

ምሳሌ፡ ዘመጽአ... የመጣ ተብሎ ይተረጎማል። ስለዚህ ዘ ማሰሪያ ሊሽን ይችላል ማለት ነው።

Absence of relative pronouns. Sometimes, the writing of relative pronouns was not necessary. አኮኑ ሠናየ ዘርአ ወዘራእከ > ዘዘራእከ። ኩሉ ይበጽሐ ለዛቲ ትውልድ :: = ኣ (ላቲ).

ትንሹ ገለገል

፩. ፩. የጾታ እና የቁጥር ፕሮጀክት/ Gender and Number/

በገለገል ውስጥ አንስታይ ጾታን በማመልከት በዋናነት የሚታወቀው የድግር ቅጥያ /Suffix/ ት /t / ነው።

ምሳሌ፡ ብእሲ = ብእሲት

/ሰው/ = /ሴት/

ሠናይ = ሠናይት

ጥሩ = ጥሩ

ይኹን እንጂ ብዙ ጊዜ በአማርኛ ውስጥ ስንጠቀም የ «ት»ን ሞያ በመዘንጋት ለወንዶች ደራሲ ብለን ደራሲያን ስንል ለሴቶችም ደራሲት ደራሲያት ማለት ሲገባን ደራሲያን እንላለን። በተመሳሳይ የሚከተሉትን ስሕተቶችን እንይ

ገለገል	አማርኛ/ የተሳሳተ/	ትክክለኛ
ተባባታይ	ቀታሊ ገዳዩ	ገዳይ
አንስታይ	ቀታሊት ገዳዩት	ገዳዩት
ተባባታይ	ነጋሪ	ነጋሪ
አንስታይ	ነጋሪት	ነጋሪት
ተባባታይ	ወራዲ	ወራጅ
አንስታይ	ወራዲት	ወራጅ /ወራጂ/
ተባባታይ	መምህር	መምህር
አንስታይ	መምህርት	መምህር
ተባባታይ	ጸሐፊ	ጸሐፊ
አንስታይ	ጸሐፊት	ጸሐፊት

ለብዙ ቁጥርም በገለገል «አት»ን በማስገባት መጠቀም ይቻላል። ይኸ «አት» ግን ለተባባታይም እያገለገለ ይገኛል። በተለይ አን ግን መደበኛ አገልግሎት ለተባባታይ መኾኑ የተረዳ ነው። ይኹን እንጂ አንዳንድ ተባባታይ /Masculine /እና ተባባታይ Feminine/ ብዙ ቁጥሮች በውስጣዊ የአናባቢ ለውጥ እናት ይመሠረታሉ፤ እንዲኹም ተነባቢ + አናባቢ ሽ + ተነባቢ + ተነባቢ + አናባቢ ኢ + ተነባቢ + የተነባቢ + አናባቢ ሽ + ተነባቢ + ተነባቢ + አናባቢ አ + ተነባቢ ቅርጽን ይይዛሉ።

የቁጥር ምሳሌዎች

ሀ	ነጠላ	ብዙ
ተባባታይ/ Masculine	ሠናይ	ሠናያን
አንስታይ/ Feminine	ሠናይት	ሠናያት

ለ. የገቢር ቅጽል /Active participle/ የተለየ የተባዕታይ የብዙ ቁጥር ቅርጽ አለው

ምሳሌ:-

ነጠላ /Singular/

ብዙ/ Plural/

ተባዕታይ

ነጋሪ

ነገርት

/Masc./

ነጋሪት

ነጋሪያት

አንስታይ

/Femi./

ሐ. የተገብሮ ቅጽል እና የተነባቢ + አናባቢ ሽ + ተነባቢ + ተነባቢ + አናባቢ ኢ + ተነባቢ ቅጽሎች የተለየ የአንስታይ ነጠላ ቅርጽ አላቸው፡፡

ምሳሌ:-

ነጠላ

ብዙ

ተባዕታይ

ንጉር

ንጉራን

አንስታይ

ንግርት

ንጉራት

ተባዕታይ

ሐዲስ

ሐዲሳን

አንስታይ

ሐዲስ

ሐዲሳት

መ. አንዳንድ የተነባቢ + አናባቢ ሽ + ተነባቢ + ተነባቢ + አናባቢ ኢ + ተነባቢ የጋራ ብዙ አላቸው እንደ ገቢር ቅጽል

ነጠላ

ብዙ

ተባዕታይ

ዐቢይ

ዐበይት / ዐቢያት/

ዐባይ

ዐበይት

በገእዝ ብዙነነት በምዕላድ ወይም በውስጥ አናባቢ ለውጥ ይፈጠራል፡፡ የተለመደው የብዙነነት ሒደት ደግሞ ምዕላድ /Suffix/ «አት»ን በመጨመር ይመሠረታል፡፡ ይኸ «አት» በሲማዊ ልሳን የአንስታይ ብዙ ቁጥር መፈራረጅ ሲኾን በገእዝ ደግሞ ለኹለቱም ጾታዎች ያገለግላል፡፡ ምሳሌ:-

ነጠላ

ብዙ

ማይ

ማያት

ውኃ

/Water/

ጽጌ

ጽጌያት

አበባ

/Flower/

ዐሣ

ዐሣት

ዐሣ

/Fish/

በጣም ብዙ የግእዝ ስሞች /nouns/ ብዙ ቁጥር የሚኾኑት በውስጣዊ ብዥ /broken plural/ internal plural/ ሥርዐት ነው። አስፈላጊ ኹኖ ሲገኝ ተጨማሪ ተነባቢዎችን እና ከፊል አናባቢዎችን /glides/ በመጨመር የሥርዐተ ተነባቢውን ልምድ ይጠብቃሉ። ይኹን እንጂ በአጠቃላይ አብዛኛዎቹ የባለ ሦስት ተነባቢዎች የባለ ውስጥ ብዥዎች ከሚከተሉት ደንቦች አንዱን ይከተላሉ።

፩. ተነባቢ + አናባቢ + ተነባቢ + አናባቢ ሽ /CVCā/əC/- የዚኽ ዐይነቱ ብዙት ምናልባትም በጣም ጥንታዊው ብዙት እና በጣም ያልተለመደው ነው። ይኹን እንጂ በዚኽ ብዙት የሚገኙ የመሠረታዊያን የቃላት ዐይነቶች አሉ። ደንበ ሺደቱ ከባለ አንድ ውስጠ ብዙት ሺደት ጋር የተገናኘ የጥንት ሴማዊ ብዙት ጋር የተመሳሰለ ነው። ይኸም በዕብራይስጥ የሸጌሌት ብዙት /ብዙ ምሳሌ በሚል ይታወቃል። በአጠቃላይ በአፍሮ- እስያ ይታያል።

ምሳሌ:-	ነጠላ	ብዙ
	እግር	እገር
	አብ	አበው
	እድ	እደው
	እጉ	አጎው

፪. አናባቢ + ተነባቢ + ተነባቢ አናባቢ አ + ተነባቢ /accac/- ይህ ዐይነቱ ብዙት በባለ ሦስት ተነባቢ ግንድ /stems/ በጣም የሚሠራ ነው። ብዙ ባለ ኹለት ተነባቢ ግንዶች እና በተነባቢ + ወ + ተነባቢ ወይም ተነባቢ + የ + ተነባቢ የሚገለጹ ይኸንን ዳንብ ይይዛሉ። ጥቂት ተነባቢ + ተነባቢ ግንዶች + ነባቢ + ተነባቢ + ት የሚኾኑት ይኸንን ብዙት ይከተላሉ።

ምሳሌ:-			
ነጠላ	ብዙ	ነጠላ	ብዙ
ልብስ	አልባስ	ቤት	አብያት
ፈረስ	አፍራስ	ጾም	አጽዋስም
ስም	አስማት		

፫. እናባቢ እ + ተነባቢ + እ + ተነባቢ፡- ይኸ ኪደተ ደንብ ልዩ የግእዝ ቁጥር እድገት ብዙ ጊዜ የሚከሰተው መነሻቸው የማንቀርት በኾኑ ግንደች ነው፡፡

ምሳሌ፡-

ነጠላ	ብዙ
እድግ	እእዱግ
ሀገር	እሀጉር

፬. እናባቢ እ + ተነባቢ + ተነባቢ + እናባቢ እ + ተነባቢት፡- ይኸ ኪደተ ደንብ /pattern/, ከላይኞቹ ይለያል ከመጨረሻ ላይ «ት»ን በመጨመሩ እና እ የ«ኦ» እና «እ» ስሕበተ ቅናሽ ነው፡፡

ምሳሌ፡-

ነጠላ	ብዙ
ገብር	እግብርት
ርእስ	እርእስት

፭. ተነባቢ + እናባቢ እ + ተነባቢ + እናባቢ እ + ተነባቢ እ + ተነባቢ /ት/ ፡- ይህ በሴማዊ ልሳን የተለመደ እና በብዙ ቃላት የሚገኘው ባለ ዐራት ሒደተ ደንብ የሚከሰተው አራት ተነባቢ ባላቸው ቃላት /ስሞች ግንድ ነው፡፡ ወይም ሦስት ተነባቢ ባላቸው እና ረጅም የግንድ ተነባቢ ኢ፣ ኢ፣ ኦ፣ ኦ ባላቸው ብዙ ስሞች ይገኛል፡፡

ምሳሌ፡-

ነጠላ	ብዙ
ድንግል	ደናግል
መስፍን	መላፍንት
ኮከብ	ከዋከብት
መስኮት	መላኩት /መላከውት/
ደርህ	ደዋርህ
ሌሊት	ለያልይ
ባሕር	በሐውርት
ውሕዝ	ዋሕይዝት
ቀሲስ	ቀሳውስት

፩. አናባቢ አ + ተነባቢ + አናባቢ አ + ተነባቢ + አናባቢአ + ተነባቢ ት፡-
ይህ ደግሞ ባለ ዐራት ቪደተ ደንብ እና ባለ ዐራት ተነባቢ ግንደችን
መንገድ ያሳያል፡፡

ምሳሌ፡-

ነጠላ	ብዙ
በግዕ	አባግዕ
ጋኔን	አጋንንት

የ ክፊል አናባቢ ወ እና ይ በባለ ሦስትና በባለ ዐራት ተነባቢ ቃላት /triliteral
CCC/ or quadriliteral ቪደተ ደንብ ከአናባቢነት ጋር ያላቸው ጠባይዕ ተገላጭ
አይደለም፡፡

ት በነጠላ በማይኖርበት ጊዜ /ስሙ አንስታይ ካልኾነ በቀር/ በብዙ ጊዜ
ይደመራል፡፡ በነጠላ ባለ ጊዜ ደግሞ በብዙ ቁጥር ጊዜ ይቀነሳል

ተጨማሪ ሥነ ምዕላዳዊ የቁጥር ገባሪ በኹሉም የብዙ ቁጥር ቅርጾች /ምዕላድ
በደኅር እና የውስጥ/ ሲገኝ አገናዛቢ ምዕላዶች ይከተሉታል፡- ኢ በስም እና በምዕላድ
መሐል ይገባል፡፡ ምሳሌ ጽጌያት አብያት ጽጌያቲነ አብያቲነ፡፡

የሚያበዙ ፊደላት

አ፡-

ነጠላ	ብዙ	የብዙ ብዙ
ደብር	አድባር	አድባራት
ርእስ	አርእስት	

ከዚህ ላይ የቃላቱን መጨረሻ ኹለት ፊደላት ማስተዋል ነው፡፡ ብር፣
እስ/ሳድስ ናቸው፡፡/

፳- ሀ. ደራሲ+ያን ፣ ደራስያን

ሠዓሊ +ያን ፣ ሠዓልያን

ለ. ኢትዮጵያዊ+ያን፣ ኢትዮጵያውያን

ሐ. ቅዱስ = ቅዱሳን

ብፁዕ = ብፁዓን

መዘምር = መዘምራን

ከዚህ ላይ የቃላቱ የመጨረሻው ኹለት ፊደላት ራብዕና ሃልስ ናቸው፡፡

ትግሥት ሊቀጥል ይቻላል፤ ሊቀጥል ይቻላል

ሰማይ = ሰማያት

ቅድስት = ቅዱሳት

ሠናይት = ሠናያት

አሁንም ቢሸን የቀተለን ሹኔታ ማስተዋል ነው።

ሙሉ ኩሉ... ኩሉሙ

ለሊሁ... ለሊሆሙ

እኔ ገጠኝ... ገጣሚ

አንተ አንትሙ

ለሊከ ለሊከሙ

ይሁ መርዳት መራዕይ

ለኔ ኪሩብ ኪሩቤል

ሌሊት ለያልይ

ሙሉ ዕዕ ዕዕው

አብ አበው

እድ እደው

ገደደደ አበላላ ምሳሌ

መምህራን፤ መምህራኖች

ደራሲያን፤ ደራሲያኖች

ቅዱሳን፤ ቅዱሳኖች

ገቢ ሕፃን ናትናሌል /በእም ቤተ ገለገለ/

ሰላም ለከ ሕፃን ናትናሌል ዘሊትጥቶ እፍኑ ሀለውከ? እር ይእቲ ሀገርከ
ሊትጥቶ ወእርኑ ሀለውት እሙ እምከ አፍሪካ እነ ሰግዕኩ በከሙ ተፈትሐ

አፋክ በልሳነ ግእዝ። አንተሰ ጎሩይ አንተ ወዝክርክኒ ይሂሉ ለዐለም እስመ አልቦ በሀገሪትን ወበዐለምን ዘተፈትሐ አፋው በልሳነ ግእዝ ልሳነ ሀይማኖት ወታሪክ። አንሰ ቀናዕኩ ብከ። ናሁ አኅሥሥ አነ እንብብ በልሳነ አበዊነ በአማን ሰማዕኩ አንሰ ከመካነ ቤትክሙ ቤተ ግእዝ በከመ የትበሃል ቤተ ሌዊ፣ ቤተ ሮቤል... ሰመዐኒ እኅዩ አንሰ ውስተ ኢተዮጵያ ነቢርዮ አብል «አኬ! አኬ!» አንተሰ ትብል «አሆ! አሆ!» አፎኑ! ተባሪክ ቤትከ። ወቀናዕኩ ብከ እስመ ሰማዕኩ ከመ አቡከ ወእምክ ይነብቡ በልሳነ ግእዝ። አይቴኑ ተሐውር ለቅዳሴ በዛቲ ጸም? እፎ ታነክር ቤተክርስቲያን እምነ እንዝ ይትወልድ ሕፃን ከማክ ዘይነብብ በልሳና በዝመን። ወእፎ ትትፌሣሕ ኢተዮጵያ እንዝ ትሬኢ ሕፃን ከማክ እንዝ ይብል ልሳንዮ ግእዝ ውእቱ። አንሰ ንዘንኩ ጥቀ እስኩ ጸሊ ሊተ እስከ እመጽእ ንቤከ እምሳነ ሐርኩ ናሁ ንብ አሚሪካ ምስለ እምዮ ወአቡዮ። ወጽንሐኒ በሠናይ ግብርክ እስከ እትመዮጥ ድጎረ።

ሕፃን ሰሎሞን እም አትላንታ

ኩለንታዮ

በሐኪ ቤተክርስቲያን ኩለንታዮ እፎኑ ዘመንኪ? አእምር አንሰ ከመ አልብኪ ፍጻሜ እስመ አንቲ ሕያዊት አንቲ። አንቲሰ እምዮ ቤተክርስቲያን ዘወለድክኒ ወእንቲሰ ማኅደርዮ ቤተክርስቲያን ዘአኅድር ብኪ ውስቴትኪ። አንቲሰ ምዕራፍዮ ቤተክርስቲያን፣ ዘእረክብ ብኪ ሰላመ፣ አንቲሰ ቤዛዩ ቤተክርስቲያን፣ አንቲሰ መልበሰዮ ቤተክርስቲያን ዘእለብሰኪ በጊዜ ቁር አንቲሰ ዕድሜዮ ቤተክርስቲያን ሐረገ ወይንዮ አንቲሰ ቤተክርስቲያን ልሳንዮ አንቲ። ዘእንብብ ብኪ ሠናዮ ሠናዮ። አንቲሰ ቤተክርስቲያን ምስካይዮ ወምርጉዝዮ አንቲ አንቲሰ ቤተክርስቲያን ሀገርዮ አንቲ። አንቲሰ ቤተክርስቲያን ዘመንዮ አንቲ። አንቲሰ ቤተክርስቲያን ዜማዮ አንቲ አንቲሰ ቤተክርስቲያን ጸሎትዮ አንቲ። አንቲሰ ቤተክርስቲያን ልብዮ ወእግርዮ አንቲሰ ቤተክርስቲያን ዐይንዮ ዘእኒጽር ብኪ አንቲሰ ቤተክርስቲያን ተስፋዮ አንቲ። አንቲሰ ቤተክርስቲያን ክብርዮ አንቲ። አንቲሰ ቤተክርስቲያን ሕይወትዮ። አንቲሰ ቤተክርስቲያን ኩለንታዮ አንቲ። በእንተዝ አድጎንኒ እመከራ ሥጋ ወነፍስ!!! ሊተ ለገብርኪ...

Morphology

Inflectional morphemes: include the grammatical functions of a word.

These are: number, tense/aspect, possession and comparison.

A. Number: Ge'ez has singular and plural numbers. The number markers in Ge'ez are usually present in nouns, adjectives, and verb conjugations. The number marker, can be a prefix, infix, suffix, superfix, just indicating the gender as well. The number markers in pronouns, demonstratives, prepositions, are the same but numbers in other nouns, are complex with the exception of verb conjugation. Plural of plural seems a later development / phenomena.

Singular	Plural	Prefix	infix	suffix	Meaning
ሰባኪ: [səbaki]	ሰባኪያን: [səbakiyan]			-yan	Preachers
ብሩህ: [bruḥ]	ብሩሃን: [bruhan]			-an	Lightfull Bright
ፈረሳዊ: [fərasawi]	ፈረሳዊያን: Fərasawiyan]		i-	-yan	Pharisees
ሐሳዊ: [həssawi]	ሐሳዊያን: [həssawiyan]			-yan	False prophets
ጸጌ: [s'igge]	ጸጌያት*: [s'iggeyat]		-ə -	-yat	Lilies
አበን : [ʔibn]	አበን : [ʔibən]		-ə -		stones
አግዚአብሔር: [ʔigzi]	አግዚአብሔር*: [ʔəgʔist]		-ə - - a-		Lords
መፍለው: [mədalw]	መፍለውያን: [mədlwan]		ə / φ	-a n	Hypocrites
ነፋስ : [nafas]	ነፋሳት : [nafasat]			-at	Winds
መጸበሐ: [mas'əbbəh]	መጸበሐያን: [mas'əbbiḥyan]		-ə, -i	-yan	Hypocrites
ፈራሂ: [fərahū]	ፈራሃን: [fərrahan]		-ra- -an	-an	Fearfull
ምሳክ: [msah]	ምሳካት*: [msahat]			-at	Feasts
ቤት: [bet]	አብያት*: [ʔəbyat]		-ya-		Houses
ሰክር: [səkər]	ሰክርያን: [səkəryan]			-yan	Drunkers
ጠቢቅጠባብ: [təbībāt]	ጠቢባት: [təbibat]			-at	Wise men

-Taken From GGMS and GIMS

Sometimes in GGMS and GIMS, the verb - subject agreement is not dependent on number .The verbs may show the singular while the noun or the object is plural. Exmaple: ወተክሥተ: መቃብራት:: = ወተክሥቱ: 'the graves was opened' ; ተርጎሞ: ሎቱ: ሰማያት:: = ተርጎሞ ሎቱ: 'the heavens was opened for him'; እምበዙ: አዕዋፍ: = ኃን: 'from much birds.'; ኢነሰሐ:: = ሐ/ሐ ኮራዚ: ሳይዳ not pertened. ውእቱ: እምዋ: ወአገ/ኃዊዋ: ወእገትዋ: ወበዙገን: ወበዙኃን: ወተክሥተ: አዕይንቲሆሙ:: 'thier eyes were opened' ወይከውን: ብድብድ: ወደልቅልቃት:: in stead of ይከውን: 'And there shall be [famines,]and] pestilences, and earthquakes.' In the plural forms of the nouns, the forms were different from word to word. Besides the changes in the plural forms were affected by the guttural and other letters. Examples : መገ/ገደር: > ማገደር:: ዕድው > ዕዳው:: መደልዋን: > መደልዋን:: መጸቢሕያን > መጸቢሕያን:: መጸቢሕ: > መጸቢሕ:: (however, it has another meaning of 'farmer.' Again, it is equivalent to morning) ወተርጎሞ አዕይንቲሆሙ:: ከልሐት አህጉር > ካልሐት አህጉር :: አገሆሁ > አገሂሁ:: አገሆሁ > አገሂሁ::

In reconstruction the plurals, the oldest Ge'ez has some other important plural markers and the language has many forms of plurals. In that, the following plural system can be reconstructed up to now.

External plurals:

- 1.words having the fifth radical at the end add the suffix- at
- 2.words having the fifth radical at the end add the suffix-at
- 3.words having the seventh radical at the end add suffix- wat
- 4.words having the sixth radical at the end add the suffix- at
- 5.words having the sixth radical at the end add the suffix- an
6. words/Adjectives and Nouns/ having the sixth radical at the end add the suffix- an or at according to the gender difference.

Internal changes:

proper nouns can use plurals by changing thier internal forms and by adding 'at' at the end. words that end with wi ዊ or ዊት wit. when 'a' is present at the beginning ,there will be an internal change and will add 'at' at the end. There are words that change thier second radicals to the fourth radical to

make plurals. Words that have 'wo' in thier root and lost because of assimilation, will produce it in the plural forms by changing it in to the fourth order and the other radicals after it in to the the sixth order:

Sing	Pl.
ዖፍ	አእ/ዕ([/፱/፱] in pronunciation) ዖፍ
ዶርሆ	ደዋርሆ
ከከብ	ከዋከብት agian words that lost others too.

In the proper nouns, changes are formed by changing the second radical in to the fourth and by adding at at the end. Example. ዮሐንስ > ዮሐንሳት. When 'a' is placed at the begining of the words, it changes the second radical in to the sixth order and also will change the third radical into the fourth order. It may add 'at'. Some times, beacuse of the presence of the gutterals, the second radical may be changed in to the fourth order:

Sing	Pl.
አግሮ	አአግሮ
ሮግብ	አሮጋብ
አብን	አአባን
ቤት	አብያት
አገበሳ	አናብስት

By changing the second radical into the fourth ::

Sing.	Pl.
ከንፈረ	ከናፍረ
መልአክ	መላእክት
ገራህት	ገራውህ
ገጢአት	ገጣውአ

we find 'wu' in the plural, though it was lost during singular in the third fifth, and seventh orders:

ብሔር	በሐውርት
መስኮት	መሳከው
ጾታ	ጸዋትው
እድ	እእዳው
ሥር	ሥርው:አሥራው:
ወልድ	ውሉድ
አብ	አበው
አጉ	አገው
እዶ	እደው
ፍና	ፍናው
ዕፅ	ዕፀው

When the third and the fifth order is assimilated, the assimilated radicals or letters appear in the plural:

ቢዩ	አቢዩዩ	ቤት	አቢዮት
ደሴ/ት	ደሴዮት	ዘራቅ	ዘራይቅ

In the oldest Ge'ez (From GGMS and GIMS), we have many Ge'ez words having different forms in their plurals. This form of plural is related to the dual form of Arabic. Here are some examples:

GGMS and GIMS>GCTP and GPTP/ in most cases/		
Sing.	dual/plr.	plural of plural
ዕዝን	ዕዝን	አዕዝን
እግር	እግር ¹⁷	እእጋር
ዕብን	ዕብን	አዕባን
እድ	እደው	እእዳው
ብርከ	ብረከ	አብራከ
ደቅ	ደቂቅ	ደቃውቅ

¹⁷ There are some examples in this day expressed by this word. The word is however influenced by possession..

In the second case, the nouns can be singular or plural. The second form of plural is referred to the number which is more than two.

Singular	Plural	plural of plural
ንጉሥ	ነገሥት	ነገሥታት
ሊቅ	ሊቃናት	ሊቃን፡ሊቃውንት
ሕግ	ሕግ	ሕገጋት
ክረምት	ክራማት	አክራሞ
ሣእን	አሣእን	አሥእን አሣእን
ደብር	አድባር	አድባራት
ዘመን	ዘመናት	አዝማን አዝማናት
ዐምድ	አዕማድ	አዕማዳት
ረምሕ	አርማሕ	አርማሐት
ነገር	አንጋር	ነገራት
እልፍ	አእላፍ	አእላፋት

Here, the question of Armah can be solved. Sometimes, Armah can be given as a nick name. This word found in the Gospel of ሄልታ ገላሳ, does not have the present form, because m was not that much influenced by the guttural h. In Ge'ez, the problem of number is also related to the plural form known as መድብል. In the middle, changes are not limited and ruled. The following are some examples.

ገራ	ገራያ (GGMS and GIMS) or	ገርት
ጠቢብ	ጠቢባ (GGMS and GIMS) or	ጠቢባት
ዐቢይ (GGMS) now ዐቢይ	ዐቢያ (GGMS and GIMS) or	ዐቢይት

Nowadays, words like ገራያ (of GGMS and GIMS) > ገርያ (GCTP and GPTP), while the others keep the oldest way.

Gender. In Ge'ez, the gender markers are not limited. They may vary from time to time according to the parts of speech. The gender markers are the feminine markers. Of these, the following were common since the earlier time or the oldest Gospels. Gender is distinguished in both singular and plural. Gender in nouns, adjectives,

some adverbs, prepositions, demonstratives, possessives, verbs are marked by the following.

-አት [ʔat] - at plural

-ተ[ṭə] (as personal profile as personal suffix)

-ን [n] (in pronoun, plural)

-ኢ[ʔi] (in pronoun, possessives, aspect..)

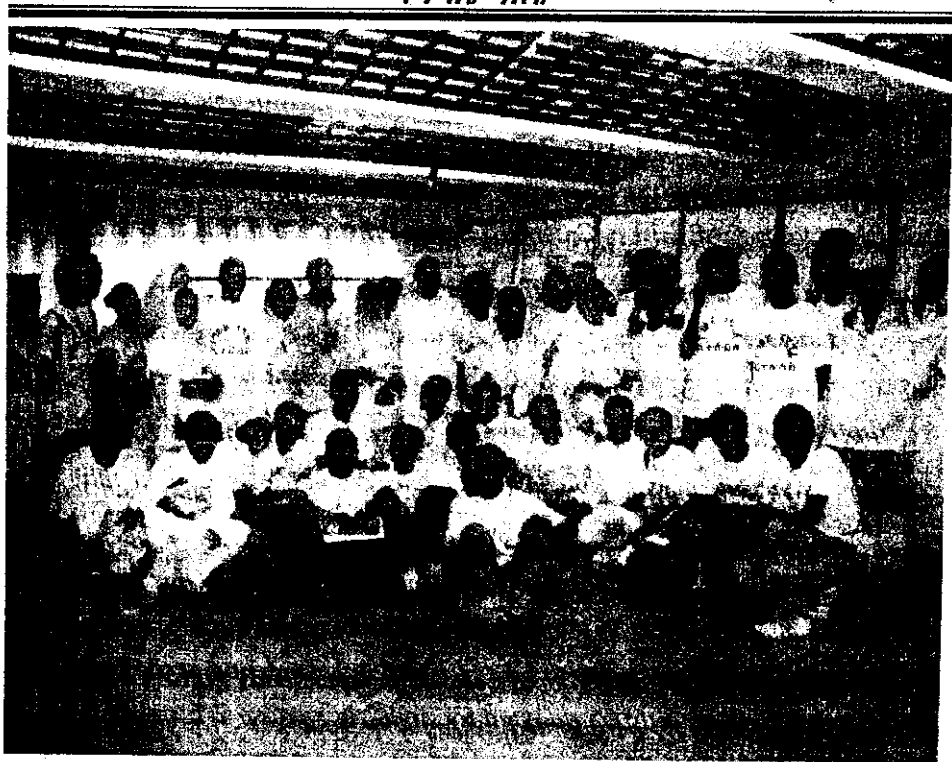
-ሃ [ha] (as objective marker in personal names) in possession, preposition

-ኣ [ʔa] (in inflection like the told to her) in possession) in Gerund, infinitive.....

The GGMS and GIMS hold the phrase ማርያ: መግደላዊ: instead of ማርያ: መግደላዊት:. Here, the adjective marker is not common for feminine. The present one clearly identifies the adjective marker for the feminine, thus it is like this: ማርያ: መግደላዊት:. Hence, in this phrase, gender doesnot matter. Again, the present Gospel says ዲበ: ኮኮሕ: ተሰረረ::[> ተሳረረ::] instead of ተሰረረት :: ዲበ: ኮኮሕ: :: which the earlier Gospel holds. «አላንቱ: ካልኢ: ቲ: ».The gutturals, in the beginning and end of verb change their forms and the structure of the aspect. Examples ገበኣ : : > ገበኣ : :ተፍኡ: : = ተፍኡ: : ተሰረረ:: = ዲበ: ኮኮሕ: ተሰረረ::> ተሳረረ::

Derivational morphemes: include ዊ, ይ....Adjective markers ይ / ዊ is expressed ፈያተይ= 'The Thief', thiefፈያተዊ= 'The thief', 'thief '. Unlike the present system of forming an adjective መቅተል:, ዊ, ይ.... also reflect possession. ዊ and ይ are both adjective markers and definite articles from ቀተለ: . The GGMS and GIMS have different forms of adjective መጸበሐ: from ጸበሐ: and another form of adjective *ካልኢተ > ካልኢተ.። a.ወጽድቅት = (a, t)መሐረጽ. «ኢ» as a suffix in nouns, adjectives eg መጸበሐ. * [masəbbhi]*መ.....ኢ. [mā,:(vowel)]

መ...ኢ/ፊ [mā,... ፊ/ፊ (vowel) ፈያተ= Fəyyatə ፈያተዊ= Fəyatay = a, a, y (ኣ, ኣ, ይ) ፈያተዊ= Fəyatawi = a, a, w, i (ኣ, ኣ, ወ+ ኢ).

ደቂቀ ገለዝ

የገለዝ ተናጋሪ ቤተሰብ /ብሔራዊ ገለዝ/ አካል ይሆኑ

በገለዝ ይጻፉ በገለዝ ይናገሩ

ገለዝን ይማሩ

www.makdusan.org

www.trinitycollege.edu.et

paltalk Ethiopia Betegeez/ቅዳሜ/

4:00 ማታ/በሬድዮ፣በጋዜጣ/

Geezfamily@gmail.com

0910351521

Question mark with preposition. Ge'ez interrogatives do not need a question mark. ኑ by it self can be enough[sobənu]. ሰበኑ = 'is that on the time? '. Ge'ez interrogatives could be placed with prepositions, adverbs, adjectives, perfect and imperfect. Instead of ኑ it(the Gospel of ሕጸጳ ጳሪማ) sometimes uses the three dots. ,the punctuation for the introgative or the question mark.

Conjunction. Ge'ez conjunctions are different from the present conjunctions in pronunciation. The following are examples: ኢ: ሂ: ወ: በሐቱ: [bəhittu] .But በ በሐቱ:: In ዘሕንበሌ : [zəʔt nbaleyə],ሌ > ለ::ኢ = በሐቱ:: ኢ. was very common in the Gospel of ሕጸጳ ጳሪማ and ሕጸጳ ስሃሃህህህ moa than today. Another different interrogative conjunction is ሰ, which has been changed today into ሰ. It is equivalent to the present Amharic ሰ. In this case one can clearly see the presence of the present Amharic sound system in the period. Again, the two languages seem to be developed independently at the same period or the sound may directly be adopted by Amhàric speakers. It may also be the influence of Ge'ez speakers (on Amharic). In any case, Amharic preserved the sound. Again it helps us not to be dependant on the antiquity of the manuscripts. Because we can not find such changes in the old Amharic writings . ወሕንተ ወሰጡሰ? 'but within' > ወሰጡሰ. ሰ is the the negative interrogative conjunction marker of the present Amharic.Amharic ይሕተሰ 'Is she ? > ይሕተሰ. ሰ = ? ሰ = ኢ. ተሕምረኒኢ/ከ 'you know that I....? ' o you now me? Or I do not think.'The same is true in ተሕምረኒኑ?. In form of the interrogatives, it seems that the ስሃሃህህህ mo'a Gospel was highly influenced by the Amharic language speaker copyist. In some places, we have the same interrogative ሰ rather than ሰ as the Ge'ez interrogative marker.

The objective pronouns. In Ge'ez, the objective pronouns did not have any different forms in the present and the past Gospels. However, they show differences in the reflexive persons.ተ/ለየ - ኒ:ለከ - ከኧ: ለከ - ከከ: ለከሙ - ከከሙ:ለከን - ከከን :ለነ - ነ :ለቱ - ከ:ለቱ - ከ:ለሙ - ለሙ:ለን - ለን:ለሚሁ. Objective Pronoun ሃ: ሀ With present preposition (today ሰበሃ) ለሚሃ: ሰበሁ 'at that time'. ሰበ > ሰበሃ:: ሰበ > ሰበ:: 'now a days'.Unfortunately, ሰበሃ is kept like ዘሕንበሌ::

Interrogative. Ge'ez interrogatives do not need a question mark. The interrogative is placed at the end of the word or the sentences. It is pronounced with a low level and the style of pronunciation by it self also shows an interrogation. In most cases, Ge'ez interrogatives are preceded by a radical which has the same order to the interrogative. Here, are some examples: *ሁኑ ክኣሉ ነብኡ?* (when?) *ተኣምሩኑ?* ('do you know? ') *አንተሙሁ?* (are you? ') *ተኣምረኒኢ?* ('do you know me? ')

Sometimes, Ge'ez interrogatives are placed with possession or definite article. Eg. *ወርቁ?* 'Is that his gold?' or 'is he/ it the Gold?' *ቤተመቐደሱ?* ('by the temple? '). These words or sentences also show the present Amharic possession and definiteness.

፪.፲. ቅጽል /Adjective/

ቅጽል:- ማለት በስም ላይ እየተጨመረ የስምን ኩነት፣ አካል፣ መልክዕ፣ ቅርጽ፣ ቅርበት፣ ርቀት፣ ዐይነት፣ መጠን ወይም ማንነት የሚገልጥ የስም አጉልማሽ /ገላጭ/ ነው።

ምሳሌ:-

ወፍይ ወልድ - ቆንጆ ልጅ - A handsome boy

ወፍይቲ ወለት - ቆንጆ ሴት ልጅ - A beautiful girl

ገቢ ወልድ - ትንሽ ልጅ - A small boy

ወቢ ወልድ - ትልቅ ልጅ - A great boy

ወፍይ ወልድ - ጥሩ ልጅ - A good son

ወቢ ዓሣ - ትልቅ ዓሣ - A big fish

ዝንቲ ወልድ - ይኸ ልጅ - This boy /son/

ዝንቲ ብእሲ - ይኸ ሰው - This man

ዛቲ ብእሲት - ይቺ ሴትዮ - This Woman

ወእቶን አዕዋፍ - እነዚያ ወፎች - Those birds

ሐፂር ወልድ - አጭር ልጅ - A short son /boy/

ነዊን ወልድ - ረዥም ልጅ - A tall boy /son/

አብድ - ሰነፍ - Lazy /passive/

ሥሉጥ - ንቁ - Active

የተሰመረባቸው ቅጽሎች ሲኾኑ ያልተሰመረባቸው ደግሞ ስሞችን ይገልጻሉ ወይም ያገለግላሉ፡፡

፪.፲.፩.የቅጽል ዐይነቶች /Kinds of Adjectives/

፩. ገላጭ ቅጽል /Descriptive adjective/ :- ይኸ የቅጽል ዐይነት የአንድን አካል /ስም/ ግብረ ኩነት /Quality / የሚገልጽ ነው፡፡

ቀይሕ ወልድ - ቀይ ልጅ

ጸሊም ወልድ - ጥቁር ልጅ

ጸዐዳ መልበስ - ነጭ ልብስ

ገላጭ ቅጽል እንደሚከተለው ይከፋፈላል

ሀ. የተጻውያ ስማዊ ቅጽል /Proper adjective/

- ኢትዮጵያዊ ወልድ - An Ethiopian son/boy/ ኢትዮጵያዊ /የኢትዮጵያ/ ልጅ
- ኢትዮጵያውያን ተማሃርያን - Ethiopian students - ኢትዮጵያውያን ተማሪዎች
- ኢትዮጵያዊ ተማሃሪ An Ethiopian student- የኢትዮጵያ /ኢትዮጵያዊ/ተማሪ
- ዐምሐራዊ ልሳን - Amharic language - አማርኛ ቋንቋ
- ዐምሐራዊ ልሳን - Amharic language - አማርኛ ቋንቋ
- አሮማይ ልሳን - Oromic language - አሮምኛ ቋንቋ

ለ. ስም እንደ ቅጽል

- ዘተቅም ወለት - የተቋም ተማሪ ልጅ - A college girl
- መምህር ዘቤተ ትምህርት - የትምህርት ቤት መምህር - A school teacher

፪. የመጠን /Quantity/፣ የከፍታ /Degree/፣ የቁጥር /Numeral/ ቅጽሎች:-

ሀ. የመጠንና የከፍታ

ሕቀ፣ ሕዳጥ፣ ንስቲት፣ - Some ትንሽ

ብዙጎ፣ ፍድፋድ - Several, much, a lot, many/ /ብዙ

ለመጠን፣ ለቁጥር/

ለ. የአገዝ ቅጽል /Cardinals, Numbers, Numerals/

፩. አሐዱ	1. አንድ	One
፪. ክልዔቱ	2. ሁለት	Two
፫. ሠለስቱ	3. ሦስት	Three
፬. አርባዕቱ	4. ዐራት	Four

ትንሣኤ ገለገ

፩. ንምስቱ	5. አምስት	Five
፪. ስድስቱ	6. ስድስት	Six
፫. ሰባቱ	7. ሰባት	Seven
፬. ሠመንቱ	8. ስምንት	Eight
፭. ተስዓቱ	9. ዘጠኝ	Nine
፮. ዐሠርቱ	10. ዐሥር	Ten
፯ወ፩ ዐሠርቱ ወአሐዱ	11. ዐሥራ አንድ	Eleven
፯ወ፪ ዐሠርቱ ወክልዔቱ	12. ዐሥራ ሁለት	Twelve
፯ወ፫ ዐሠርቱ ወሠለስቱ	13. ዐሥራ ሦስት	Thirteen
፯ወ፬ ዐሠርቱ ወአርባዕቱ	14. ዐሥራ ዐራት	Fourteen
፯ወ፭ ዐሠርቱ ወንምስቱ	15. ዐሥራ አምስት	Fifteen
፯ወ፮ ዐሠርቱ ወስድስት	16. ዐሥራ ስድስት	Sixteen
፯ወ፯ ዓሠርቱ ወሰባቱ	17. ዐሥራ ሰባት	Seventeen
፯ወ፰ ዐሠርቱ ወሠመንቱ	18. ዐሥራ ስምንት	Eighteen
፯ወ፱ ዐሠርቱ ወተስዓቱ	19. ዐሥራ ዘጠኝ	Nineteen
፳ ዕሥራ -	20. ሃያ	Twenty
፷ ሠላሳ	30. ሠላሳ	Thirty
፵ አርባ	40. አርባ	Forty
፶ ንምሳ	50. አምሳ	Fifty
፷ ሰላ	60. ስድሳ	Sixty
፸ ሰባ	70. ሰባ	Seventy
፹ ሠማንያ	80. ሰማንያ	Eighty
፺ ተስዓ	90. ዘጠኝ	Ninety
፻ ምዕት	100. መቶ	Hundred
፲፫ ዐሠርቱ ምዕት /ሺህ/	1000. ሺ	One Thousand
፲፫ አልፍ	10,000 ዓሥር ሺ	Ten Thousand
፲፫፫ አእላፍ -	100,000 መቶ ሺ	Hundred Thousand
፲፫፫ አእላፍት -	1,000,000 ሚሊዮን	Million
፲፫፫፫ አልፈት -	10,000,000 ዐሥር ሚሊዮን	Ten Million
፲፫፫፫ ምእልፈት -	100,000,000 መቶ ሚሊዮን	Hundred Million
፲፫፫፫፫ ዐሠርቱ ምእልፈት	-1,000,000,000 አንድ ቢሊዮን	Billion
ዓሠርቱ ምዕት - ሺሕ	ትእልፈት - ሺሕ አልፍ	

አላላፍ - ዐሥር አልፍ ምእልፊት - አልፍ ጊዜ አልፍ
 አላላፋት - መቶ አልፍ ዐሥርቱ ምእልፊት - ዓሥርቱ ጊዜ
 ምእልፊት - አልፍ ጊዜ አልፍ

፪.፲.፪- የአገዝ ቅጽል ዝርዝር

-የአገዝ ቅጽል

በከት(በጥቅል):- ዐሥርቱ ዕደው

በከፊል:- አሐዱ አካል እምነ ሠለስቱ አካላት ኮነ ሰብአ

በደጊመ ቃል:- ንዑ ንረድ ወንንሣእ ለነ አሐተ ብእሲተ ወንሰድ እምኔሆን አሐደ
 አሐደ ውሉደ

እርስበርሱም:- ተጋብኑ አሐዱ ምእት

ብትን:- ለአሐዱ በአሐዱ

ምስለ አሐዱ

ለለ አሐዱ - ላንድም፣ ላንዱም ለያንዳንዱ

በበ አሐዱ - በያንዳንዱ፣ እያንዳንዱ፣ አንዱንም አንዱንም

በበ ጎምሳ - በያ ምሳ፣ዛውን

በበ ምእት - ፫ ፫ውን

የዕለት አገዝ:- ዐሥር፣ ወሰኑይ፣ ዐሥር ወረቡዕ መዋዕል

የጊዜ አገዝ:- ሥልሰ ጊዜያተ - ፫ ጊዜ

* ምዕር - ፩ ጊዜ ግን አይቀጽልም

ምዕር - አንድ ጊዜ ብላዕ ምዕረ - አንድ ጊዜ ብላ

ምዕራተ - ብዙ ጊዜያትን

አሐተ ምዕረ - አንድ ጊዜ ሲል ምዕር ባለቤት አሐት ቅጽል ይኸፍል

የአጽፍ አገዝ:- ካዕበተ፣ ምክዕቢተ

የክፍል አገዝ:- ተስዓቱ እድ - ዘጠኝ እጅ

ዐሥርቱ እድ - ዐሥር እጅ

ሰብዐተ እድ - ሰባት እጅ

ሣልስተ እዴሃ ለሀገር - የሀገርን ሦስት እጁን

ሳድስተ እዴሃ ለኢትዮጵያ - የኢትዮጵያን ስድስት እጁን

* እስከ አሁን ያየነው ዘመድ ቅጽል ይባላል

ቅጽል

- ፩. ቅቴል - የተገደለ
- ፪. ቅዱስ
- ፫. ሰቡሐ
- ፬. ንቡር
- ፭. ቡሩክ

ተገብሮ ግስ

- ተቀትለ - ተገደለ
- ተቀደሰ - ተመሰገነ
- ተሰብሐ - ተመሰገነ

ለ. ግልጠ ዘ (ግልጠ የ)

ዘ - የ ዘርፍ አያያዢነት ደፊነት፣የዘርፍ ጠምዛዥነት እና የቅጽልነት ጠባይዕ አለው።

ሀ. ዘርፍ አያያዥ

ቅጽል

ጸጋ ዘአብ - የአብ ጸጋ

ዘተጸገወ

ወልድ ዘማርያም - የማርያም ልጅ

ዘተወልደ

ክብር ዘኢትዮጵያ - የኢትዮጵያ ክብር

ዘተክብረት

ለ. መስም ቅጽል

ሣልስ ቅጽል

መስም ቅጽል

ቀታሊ - ገዳዩ

መቅተሊ መቅትል

ተቃታሊ - አስተቃታሊ

መስተቃትል

ዘ - ዘርፍ አያያዢ የሚኾነው ከጥሬ ጋር ሲያያዝ ነው። ዘ ቅጽል የሚኾነው በአንቀጽ ላይ ሲወድቅ ሲኾን ነገር ግን ውስጠ «ነውነት» ስላለው ብዙ ትርጉም እንዳለው በ«ዘ»፣ «እንተ» እና «አለ» ቦታ ተመልክት። የግልጠ ዘ መቶ በአዕማድ ኹሉ ቢዘረዘር ይቻላል።

ሐ. በተናባቢ (የዘርፍ የነባር ጥሬ ዘርፍ ሳይዝ አለመቀጸል)

ቤተ ልሔም

ሀገረ ዳዊት

እመ አምላክ

ሐራ ሰማይ

መ. የግብርና የተቀብዖ ስም ያለ ዘርፍ ይቀጸላል።

ኢየሱስ ክርስቶስ (ቅቡዕ፣ቀባዒ፣ቅብዕ)

ባስልኤል ነሃቢ

የሴፍ ጸራቢ

ገብርኤል መልአክ

ዘካርያስ ካህን

ዘካርያስ ነቢይ

ዘካርያስ ለማዕት

ሠ. የጥያቄ ቅጽል (ንዑስ ቅጽል)፡- አይ፣ መኑ፣ አይቴ፣ እስፍንቱ፣ ምንት፣ ማእዘ

መኑ አንተ - አንተ ማን ነኸ?

አይቴ ተሐውር?

መኑ ዝንቱ - ይኸ ማን ነው?

አይቴ ማኅደርክ?

መኑ ይእቲ ዛቲ - ይቺ ማን ናት?

እስፍንቱ

መዋዕሊክ (ዕድሜክ)?

እም አይ ብሔር አንተ - ከየት ሀገር ነኸ?

ረ. መራሕያን (ደቂቅ ቅጽል - አመልካች ቅጽል ናቸው)፡፡ መራሕያንን መስሎ ተሳቢ የኾነው ኪያሁ፣ ኪያየ ባለቤት ይኾናል፡፡ ያኔ ቅጽልም ይኾናል፡፡ ለሊሁም እንደ መራሕያን ባለቤት እና ቅጽልም ይኾናል፡፡ ምሳሌ ለሊሁ ክርስቶስ - ክርስቶስ ርሱ ራሱ ከመራሕያንም ጋር ይገኛል፡፡ ውእቱ ለሊሁ፣ ይእቲ ለሊሃ ሲል፡፡

ኩሉ፡- ኩሉ ፍጥረት - ፍጥረት ኹሉ/ኹሉም ፍጥረት

ኩሉ ፍጥረት - ፍጥረት ኹሉ/ ኹሊም ፍጥረት

ኩላ እከይ - ክፋት ኹላ/ኹሊም ፍጥረት

ቅጽል ከባለቤት ጋር እንደ ዘርፍ ሳይያያዝና ሳይናበብ የባለቤትን ጠባይዕና አናዎር ለመግለጥ ዐብሮት የሚነገር ማለት ነው፤ ባለሟል ወይም አስተርጓሚ እንደ ማለት

ቅጽል ከባለቤት ቀድሞ ወይም ተከትሎ ሊነገር ይችላል፡፡ ምሳሌ ቅዱስ አምላክ፥ አምላክ ቅዱስ አንድ ወይም ከዚያ በላይ ቅጽል ለባለቤት ሊቀጽል ይችላል፡፡

አታላይ ቅጽል፡-የቅጽል ባለቤት ከአንቀጽ ባለቤት ቀድሞ የባለቤት አንቀጽ ሲወድቅበት የሚገለጽ ነው፡፡

ለአንስታይም ለተባዕታይም የሚቀጽል

የቅጽል ጠባይዕ፡-

ሀ. ውስጠ ዘ (ውስጠ የ) - ከግስ ይወጣል

ምሳሌ፡- ቀተለ - ገደለ

፩.

፩.፩. ቀታሊ - ገዳዩ

፩.፪. ተቀታሊ - ተገዳዩ

፩.፫. አቅታሊ

፩.፬. ተቃታሊ

፩.፭. አስተቃታሊ

ይህ ዐይነቱ ቅጽል ሣልስ ቅጽል ሲባል በአዕማድ ኹሉ ይዘረዘራል በገቢርም በተገብርም ሣልስ ቅጽል መባሉም የቃሉ የመጨረሻ ፊደል ሣልስ በመኾኑ ነው። በብዙ ሲጻፍ እና በአንስታይ ሲጻፍ ግን ሳድስ ቅጽል ይባላል። ቀታሊት ገዳዮች ሴት ቀታልያን (የወንድ ገዳዮች)

፪.

፪.፩. ዐቢይ

፪.፪. ነቢይ

፪.፫. ቀጢን

፪.፬. ጸሊም

፫.

፫.፩. ነዳይ

፫.፪. ሠናይ

፫.፫. ቀላይ

፫.፬. ጸያፍ

፬.

፬.፩. ጸድቅ

፬.፪. ባዕል

፬.፫. ባዕድ

፬.፬. ባእክ

፬.፭. ካህን

፭.

፭.፩. ጌር ጌራዊ

፭.፪. ዴጋን ዴጋኒ